

door echter zal gelukken, elke kwantitatieve uitvoering der reactie overbodig te maken, kan hij toch, dunkt mij, niet meenen. Op bldz. 568 zegt hij: „Ten slotte dient nog opgemerkt, dat elke pathologische reactie beschouwd moet worden als een overdreven normale”. Maar daaruit volgt dan toch, dat er bij de reactie van WASSERMANN al evenmin als bij zooveel andere biologische reacties een scherpe grens tusschen positieve en negatieve uitkomsten kan bestaan. Men zal steeds een bredere of smallere strook van twijfelachtige uitkomsten overhouden en ook de heer KAPSENBERG zal zijn uitkomsten moeten verdeelen in negatieve, twijfelachtig positieve en zeker positieve; maar doet hij dat, dan is de kwantitatieve uitvoering er reeds.

De moeilijkheden, welke zulke twijfelachtige uitkomsten opleveren, kan men op twee wijzen oplossen. De laboratorium-man kan zelf den knoop doorhakken en zijn methode zoodanig inrichten, dat hij in elk geval een beslissing neemt en den klinicus dus slechts „positief” of „negatief” meldt. Hij kan echter ook den klinicus de beslissing laten en dus ook af en toe als uitkomst „twijfelachtig positief” berichten. Door dit laatste te doen brengt hij de beslissing over de beteekenis der uitkomst daar, waar zij behoort, namelijk bij dengeen, die ook over de klinische gegevens beschikt.

Voert men de reactie kwantitatief uit en krijgt men bij een nog niet eerder onderzochten lijder een uitkomst, waaraan het cijfer 1 (resp. 0.1) of 2 (resp. 0.2) wordt gegeven, dan weet de klinicus, dat hij deze uitkomst met voorzichtigheid moet gebruiken, zooals hij dit bijv. ook bij de typhus-diagnose met een positief uitgevallen agglutinatieproef met den titer 1:50 moet doen. Den klinicus, die wel meer zijn diagnose opbouwt uit meer of minder vage gegevens, is het volkomen toevertrouwd, van de hem verstrekte twijfelachtige uitkomst het juiste gebruik te maken.

Hiermee stipte ik een enkel voordeel der kwantitatieve uitvoering van de reactie van WASSERMANN aan; over het nut, dat zij voor de diagnostiek en voor de beoordeeling van de behandeling heeft, zwijg ik; er is daarop reeds zoo vaak gewezen.

Ik mag echter niet nalaten, in verband met het in kleine letter gedrukte gedeelte op bldz. 564 een enkele opmerking te maken. Ik kan niet meer nagaan, of het den heer KAPSENBERG in Februari van dit jaar bekend was, dat in het Centraal Laboratorium de kwantitatieve reactie van WASSERMANN wordt uitgevoerd door wisselende hoeveelheden complement te gebruiken en dat daarbij een door den heer WIGGER BOELENs uitgewerkte methode wordt gevolgd.

Mocht hij inderdaad hiermee geheel onbekend zijn geweest, dan moge ik hem verwijzen naar het jaarverslag van het Centraal Laboratorium over 1914, waarin deze methode is beschreven.

Het lijkt mij een goede gewoonte, om bij het noemen van namen bij een bepaald onderwerp die van landgenooten niet te vergeten. Dit is de reden, waarom ik deze aanvulling geef.

Soesterberg, 28 Augustus 1918.

C. W. BROERS.

ONZE VOLKSVOEDING.

Het betoog van dr. HULSHOFF POL in dit *Tijdschrift* van 24 Augustus gaat mank aan twee denkfouten. Ten eerste mag brood — en zeker in deze tijden — niet het hoofdvoedsel van ons volk genoemd worden; eer zou men dit van aardappelen kunnen zeggen. Ten tweede wordt éézijdig *te veel* waarde toegekend aan de z.g.n. vitaminen en *te weinig* aan de gewone voedingsstoffen.

Van enkel „levensstoffen” kan geen sterveling leven. Bij een voeding, rijk aan vitaminen, maar te arm aan eiwitstoffen, vet (lipoiden) en koolhydraten, gaan mensch en kip na korter of langer tijd te gronde. Daarom is voeding uitsluitend met aardappelen, die genoeg vitaminen bevatten (niet aardappelmeel, maar de geheele knol), even ondoelmatig als met enkel wit brood.

Voorshands dreigt voor de volksvoeding grooter gevaar door een tekort aan eiwitstoffen, koolhydraten en vooral vet dan door gebrek aan vitaminen. Zoo lang ons volk behalve brood ook nog aardappelen, groenten en peulvruchten kan eten, is het

voor de voeding meer economisch en dus verstandiger wit brood te eten dan bruin brood. En wil men bruin brood eten, dan is het zaak zoo weinig mogelijk van de voedingsstoffen voor de voeding verloren te doen gaan, en geen brood met zemelen te eten, maar voor de broodbereiding het graan (het „volkoren”) zoo fijn mogelijk te malen.

's-Gravenhage, Augustus 1918.

Dr. J. DE GROOT SR..

MORPHINE-OPLICHTERIJ.

Toen ik u indertijd mijn „waarschuwing”, onder „ingezonden” geplaatst in n°. 6, Eerste Helft van dezen jaargang, deed toekomen, verzocht ik in een naschrift aan andere geneeskundige en pharmaceutische periodieken, deze „waarschuwing” over te nemen, aangezien ik dit in het belang der zaak achtte. Blijkbaar is toen uwerzijds bezwaar gemaakt, dit naschrift op te nemen. Mijn toenmalige verwondering daarover is nu in spijt overgegaan, daar juist thans de apotheker primair de dupe is geworden van stellig denzelfden morphinist-oplichter, die aanvankelijk eerst een dokter er in liet vliegen en secundair den apotheker. Wat misschien voorkomen had kunnen worden door mijn waarschuwing aan andere vakbladen ter overneming aan te bevelen.

Weliswaar zullen wij door deze geschiedenis moeten toegeven, dat de sluwheid en brutaliteit eens morphinisten schier onbegrensd zijn, doch tevens leert zij wederom, dat èn de collega's èn de apothekers — wat betreft het afgeven van morphine — listiger nog moeten zijn dan de vos Reinaarde.

Rotterdam, 25 Augustus 1918.

K. A. ROMBACH.

NATIONALE EN INTERNATIONALE GENEESKUNDIGE LITERATUUR.

Het artikel van den heer BURGER in het nummer van 24 Augustus jl. is in hoofdzaak niets anders dan een doorlopende klacht omtrent de ongunstige voorwaarden, waaronder de wetenschappelijke werkers van kleine landen zich bevinden bij de openbaarmaking van de uitkomsten van hun arbeid. Vroeger was dat anders, toen het Latijn dienst deed als internationale voertaal der wetenschap, maar het Latijn heeft als zoodanig afgedaan en daardoor is een leemte ontstaan, een gemis, dat vooral in kleine landen levendig en niet zelden pijnlijk wordt gevoeld. Het is niet de eerste keer, dat de heer BURGER zijn klacht uit over het gemis van een internationale taal voor de wetenschap en eenige jaren geleden heb ik mij veroorloofd hem privatim opmerkzaam te maken op het eenige rationeele, maar dan ook *afdoende* middel om de bestaande leemte weder aan te vullen. Het zij mij vergund nu in het openbaar nogmaals dat middel aan te wijzen, hetgeen hierin bestaat, dat men het Latijn, dat heeft afgedaan, vervange door de internationale hulptaal, die *opkomt*, het *Esperanto*. Het is hier niet de plaats, en de redactie zou daarvoor de noodige ruimte niet afstaan, om uitvoerig over die taal uit te weiden; ik kan alleen als mijn, door de ondervinding gevestigde overtuiging, uitspreken, dat die taal in alle opzichten aan de eischen voldoet. Vóór den oorlog bestonden er twee geheel in *Esperanto* opgestelde wetenschappelijke maandschriften, een algemeen wetenschappelijk en een geneeskundig, beide met een werkelijk internationaal stel medewerkers. Tot nu toe heeft wetenschappelijk Nederland zich nog slechts weinig bekommerd om dat geniaal geestesproduct van een geniaal collega (de samensteller ZAMENHOF was arts); dat is zeer jammer, want het verdient ten volle ieders belangstelling en hoewel *Esperanto* vroeger of later stellig zijn weg als internationale hulptaal zal vinden, ook in de wetenschap, zoo is het toch: hoe vroeger, des te beter.

Utrecht, 28 Augustus 1918.

H. C. MEES.

ZEEFBEENETTERING BIJ ROODVONK.

Een enkele kanteekening bij de opmerking van collega IJZERMAN. Wat deze mededeelt als zijn behandeling van acute zeefbeenettering, is, dunkt mij, als schema voor